Opinjoni tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew dwar "Ir-rwol tas-soċjetà ċivili fir-relazzjonijiet bejn l-UE u l-Kosovo"

(2012/C 181/05)

Relatur: **is-Sur SIBIAN**

F'ittra tat-22 ta' Settembru 2011, il-Kummissarju Maroš Šefčovič u l-Kummissarju Štefan Füle talbu lill-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew ihejji opinjoni esploratorja dwar

Ir-rwol tas-soċjetà ċivili fir-relazzjonijiet bejn l-UE u l-Kosovo

Is-Sezzjoni Speċjalizzata għar-Relazzjonijiet Esterni, inkarigata sabiex tipprepara l-ħidma tal-Kumitat dwar is-suġġett, adottat l-opinjoni tagħha nhar is-6 ta' Marzu 2012.

Matul l-479 sessjoni plenarja tiegħu li saret fit-28 u d-29 ta' Marzu 2012 (seduta tat-28 ta' Marzu), il-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew adotta din l-Opinjoni b'145 vot favur, 5 voti kontra u 13-il astensjoni.

1. **Konklużjonijiet u rakkomandazzjonijiet**

L-opinjoni esploratorja tal-KESE dwar ir-rwol tas-soċjetà ċivili fir-relazzjonijiet bejn l-UE u l-Kosovo tqis ir-Riżoluzzjoni 1244 (1999) tal-Kunsill tas-Sigurtà tan-Nazzjonijiet Uniti.

Din l-opinjoni tinkludi sett ta' rakkomandazzjonijiet li huma indirizzati kemm lill-Kummissjoni Ewropea kif ukoll lill-awtoritajiet tal-Kosovo. Il-KESE jinsab lest jappoġġja l-azzjonijiet tal-Kummissjoni Ewropea li għandhom l-għan li jsaħħu r-rwol tas-soċjetà ċivili fil-Kosovo kif ukoll ir-relazzjonijiet bejn l-UE u s-soċjetà ċivili tal-Kosovo.

1.1 Il-KESE jappella lill-gvern tal-Kosovo jieħu miżuri adatti għall-moviment sigur u liberu tal-minoritajiet etniċi fit-territorju kollu bħala prekondizzjoni għar-rikonċiljazzjoni u l-fiduċja reċiproka.

1.2 Il-Kummissjoni Ewropea għandha taħdem flimkien mal-gvern tal-Kosovo u l-organizzazzjonijiet tal-mezzi tax-xandir fil-pajjiż sabiex tappoġġja l-libertà tal-mezzi tax-xandir u l-professjonalizzazzjoni tal-ġurnaliżmu.

1.3 Il-KESE jħeġġeġ lill-gvern tal-Kosovo jikkonsulta lis-soċjetà ċivili u l-imsieħba soċjali fit-tfassil ta' strateġija nazzjonali għall-iżvilupp ekonomiku. Il-gvern tal-Kosovo u l-Kummissjoni Ewropea għandhom jagħtu l-ogħla prijorità lill-inklużjoni taż-żgħażagħ u n-nisa fis-suq tax-xogħol. Għandha tingħata attenzjoni partikolari lill-appoġġ għall-iżvilupp rurali, l-agrikoltura sostenibbli u l-għaqdiet tal-bdiewa.

1.4 Il-KESE għandu jgħin fit-tisħiħ tal-Kunsill Ekonomiku u Soċjali tal-Kosovo billi jinvolvi lilu nnifsu mal-atturi soċjali ewlenin u billi jaqsam l-għarfien u l-kompetenza tiegħu. Il-Kummissjoni Ewropea għandha tipprovdi wkoll appoġġ qawwi lill-Kunsill Ekonomiku u Soċjali tal-Kosovo. Il-gvern tal-Kosovo għandu jiżgura linja baġitarja speċifika għall-funzjonament tal-Kunsill Ekonomiku u Soċjali tal-Kosovo.

1.5 Il-KESE jirrakkomanda lill-Ministeru tax-Xogħol tal-Kosovo jwaqqaf mekkaniżmu trasparenti u ġust għall-finanzjament tal-inizjattivi tal-imsieħba soċjali.

1.6 Għad li l-istatus tal-Kosovo jżommu milli jkun firmatarju tal-Konvenzjonijiet tal-ILO, il-gvern tal-Kosovo għandu jallinja l-leġislazzjoni u l-prattiki tiegħu magħhom.

1.7 Fil-fehma tal-KESE, huwa obbligatorju li r-rappreżentanti tal-imsieħba soċjali jieħdu sehem fit-twaqqif ta' Kunsill Nazzjonali inklużiv għall-Integrazzjoni Ewropea.

1.8 Il-gvern tal-Kosovo għandu jsaħħaħ l-infurzar tal-liġi dwar l-aċċess liberu u sigur għall-informazzjoni pubblika.

1.9 Fil-kuntest tat-tnedija tal-Kunsill Nazzjonali tal-Kosovo Kontra l-Korruzzjoni fi Frar 2012, il-KESE jesprimi t-tama tiegħu li s-soċjetà ċivili tiġi provduta b'mezzi ġenwini biex tkun tista' tagħti kontribut effettiv għall-ġlieda kontra l-korruzzjoni.

1.10 Il-gvern tal-Kosovo għandu jikkunsidra l-Qafas Strateġiku mhejji mis-soċjetà ċivili u joħloq il-qafas legali u istituzzjonali għal djalogu strutturat u l-involviment tagħha fil-proċess tat-teħid tad-deċiżjonijiet. L-Assemblea tal-Kosovo għandha tiżviluppa pjattaforma istituzzjonali li tkun tista' tippermetti djalogu regolari mal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili.

1.11 Il-Kummissjoni Ewropea għandha tagħti iktar appoġġ għall-ħolqien ta' netwerks tas-soċjetà ċivili fil-Kosovo bil-għan li jitħaffef id-djalogu mal-awtoritajiet u jkun hemm konnessjoni mal-pjattaformi eżistenti tas-soċjetà ċivili Ewropea.

1.12 Il-Kummissjoni Ewropea għandha tappoġġja lill-gvern tal-Kosovo fl-iżvilupp ta' qafas legali u fiskali li jwassal għal sostenibbiltà fit-tul għas-soċjetà ċivili fil-Kosovo. Il-gvern tal-Kosovo għandu joħloq mekkaniżmi trasparenti ta' finanzjament pubbliku għall-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili. Barra minn hekk, il-KESE jirrakkomanda li l-gvern tal-Kosovo jistabbilixxi Fond tal-Istat għas-Soċjetà Ċivili.

1.13 Il-KESE jirrakkomanda li l-finanzjament disponibbli tal-KE għas-soċjetà ċivili skont l-IPA jkun ibbilanċjat bejn dawk li jippromovu d-demokrazija u l-istat tad-dritt, u dawk li jippromovu l-iżvilupp soċjoekonomiku. Is-sejħat għal proposta taħt l-IPA għandhom jiġu ppjanati b'tali mod li jkunu jistgħu jiġu evitati l-lakuni fil-finanzjament.

1.14 Il-Kummissjoni Ewropea għandha tqis il-possibbiltà li tidentifika modi biex tiffaċilita l-aċċess tal-organizzazzjonijiet iżgħar tas-soċjetà ċivili għall-programmi tagħha u li tappoġġja l-inizjattivi iktar fit-tul.

1.15 Il-Kummissjoni Ewropea għandha ssib soluzzjonijiet sabiex tiffaċilita l-aċċess tal-imsieħba soċjali għall-fondi allokati għas-soċjetà ċivili taħt l-IPA. Jistgħu jinħolqu programmi speċifiċi għall-imsieħba soċjali taħt il-Faċilità tas-Soċjetà Ċivili (Civil Society Facility – CSF). It-trade unions jistgħu jeħtieġu li jkollhom programmi mmirati taħt l-IPA li jippermettulhom isaħħu l-kapaċitajiet tagħhom.

1.16 Il-KESE jappoġġja bil-qawwa l-involviment tal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili u l-imsieħba soċjali fid-definizzjoni tal-prijoritajiet nazzjonali għall-assistenza tal-IPA.

1.17 Il-KESE jikkonferma l-interess u r-rieda tiegħu li flimkien mal-Kummissjoni Ewropea jippresedi s-sessjonijiet plenarji tas-soċjetà ċivili li jsiru darba fis-sena fi ħdan id-Djalogu tal-Proċess ta' Stabbilizzazzjoni u Assoċjazzjoni.

2. **Kuntest tal-opinjoni**

2.1 *Atturi esterni fil-Kosovo*

2.1.1 Fis-17 ta' Frar 2008, l-Assemblea tal-Kosovo ddikjarat l-indipendenza. L-awtoritajiet tal-Kosovo wegħdu li jimplimentaw bis-sħiħ id-dispożizzjonijiet tal-Proposta ta' Status Komprensiv (PSK) ta' Ahtisaari u adottaw Kostituzzjoni ġdida li tirrifletti dan l-impenn. L-Assemblea stiednet lill-Unjoni Ewropea tapplika l-missjoni għall-istat tad-dritt tagħha (EULEX). Hija stiednet ukoll grupp ta' Stati [1] biex iwaqqfu l-Uffiċċju Ċivili Internazzjonali għas-sorveljanza tal-implimentazzjoni tal-pjan ta' Ahtisaari. Ir-Rappreżentant Ċivili Internazzjonali għandu s-setgħa li jwarrab il-leġislazzjoni u d-deċiżjonijiet ikkunsidrati kuntrarji għall-PSK ta' Ahtisaari.

2.1.2 Bi preżenza li tnaqqset b'mod gradwali, il-KFOR, il-preżenza militari mmexxija min-NATO, qed tkompli tipprovdi s-sigurtà madwar il-Kosovo, filwaqt li l-Pulizija tal-Kosovo ħadet ir-responsabbiltà għall-ħarsien tal-maġġoranza tas-siti kulturali u reliġjużi u l-biċċa l-kbira tal-fruntieri.

2.1.3 F'Lulju 2020, il-Qorti Internazzjonali tal-Ġustizzja adottat l-opinjoni konsultattiva tagħha dwar l-indipendenza tal-Kosovo u sabet li d-dikjarazzjoni tal-indipendenza ta' dan l-Istat ma kinitx tikser il-liġi internazzjonali.

2.2 *L-approċċ tal-UE fil-Kosovo*

2.2.1 22 mis-27 Stat Membru tal-UE rrikonoxxew l-indipendenza tal-Kosovo, iżda n-nuqqas ta' kunsens Ewropew dwar l-istatus tal-Kosovo ma jimpedix lill-UE milli tieħu impenn fil-Kosovo. Il-livell ta' impenn mal-awtoritajiet tal-Kosovo tal-ħames Stati li ma jirrikonoxxux l-indipendenza tiegħu – Ċipru, il-Greċja, ir-Rumanija, is-Slovakkja u Spanja – ivarja.

2.2.2 Il-Kosovo jagħmel parti mill-Proċess ta' Stabbilizzazzjoni u ta' Assoċjazzjoni (PSA), iżda għadu l-uniku pajjiż fir-reġjun li ma għandu l-ebda relazzjoni kuntrattwali mal-UE, status li jipprekludih milli jiffirma Ftehim ta' Stabbilizzazzjoni u Assoċjazzjoni (FSA). Fl-2010-2011, fi ħdan id-Djalogu dwar il-PSA, saru tmien laqgħat (seba' laqgħat settorjali segwiti minn waħda plenarja), inklużi konsultazzjonijiet mal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili, dwar il-kapitoli ewlenin tal-*acquis* tal-UE.

2.2.3 B'konformità mar-Riżoluzzjoni tan-Nazzjonijiet Uniti dwar il-Kosovo li għaddiet f'Settembru 2010, f'Marzu 2011 ingħata bidu għal djalogu ffaċilitat mill-UE bejn Belgrad u Pristina. Dan id-djalogu għandu l-għan li jsib soluzzjonijiet prattiċi dwar il-kooperazzjoni, il-kummerċ reġjonali, il-libertà ta' moviment u l-istat tad-dritt (ara 3.3).

2.2.4 F'Lulju 2010, il-Parlament Ewropew adotta Riżoluzzjoni dwar il-Kosovo sabiex iħeġġeġ lill-Istati Membri tal-UE jsaħħu l-approċċ komuni tagħhom lejn il-Kosovo. Il-Parlament Ewropew saħaq li l-prospett tal-adeżjoni mal-UE huwa inċentiv qawwi għar-riformi meħtieġa fil-Kosovo u appella għal passi prattiċi sabiex din il-possibbiltà ssir iżjed tanġibbli kemm għall-gvern kif ukoll għaċ-ċittadini. F'Jannar 2012, il-Kummissjoni Ewropea tat bidu għad-djalogu tal-liberalizzazzjoni tad-djalogu mal-Kosovo.

(1) L-Awstrija, il-Belġju, il-Bulgarija, il-Kroazja, ir-Repubblika Ċeka, id-Danimarka, l-Estonja, il-Finlandja, Franza, il-Ġermanja, l-Ungerija, l-Irlanda, l-Italja, il-Latvja, il-Litwanja, il-Lussemburgu, il-Pajjiżi l-Baxxi, in-Norveġja, il-Polonja, is-Slovenja, l-Isvizzera, l-Isvezja, it-Turkija, ir-Renju Unit u l-Istati Uniti tal-Amerika.

2.2.5 Il-Kosovo jibbenefika mill-Istrument għall-Assistenza ta' Qabel l-Adeżjoni (IPA), l-Istrument għall-Istabbiltà (IfS), u l-Istrument Ewropew għad-Demokrazija u għad-Drittijiet tal-Bniedem (EIDHR), u sorsi oħra ta' finanzjament. Barra dan, il-Kosovo qed jipparteċipa fil-programmi multibenefiċjarji tal-IPA. Id-dokument ta' ppjanar indikattiv multiannwali għall-2011-2013 ġie adottat fis-27 ta' Ġunju 2011. Fl-2011, ammont totali ta' EUR 68,7 miljun mogħti fil-programm annwali tal-IPA għall-2011 ġie allokat b'koordinazzjoni mill-qrib mal-Ministeru għall-Integrazzjoni Ewropea u l-istituzzjonijiet tal-gvern. L-assistenza ta' qabel l-adeżjoni mal-UE qiegħda tiffoka fuq appoġġ għall-istat tad-dritt, l-ekonomija, il-kummerċ u l-industrija, u għar-riforma tal-amministrazzjoni pubblika.

2.3 *Attivitajiet tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew rigward is-soċjetà ċivili fil-Kosovo*

2.3.1 It-tkabbir tal-UE u l-progress li sar mill-pajjiżi tal-Balkani tal-Punent sabiex jersqu eqreb lejn is-sħubija mal-Unjoni Ewropea huma waħda mill-prijoritajiet ta' relazzjonijiet esterni tal-KESE. Is-Sezzjoni Speċjalizzata għar-Relazzjonijiet Esterni żviluppat għodod effiċjenti sabiex tilħaq l-għanijiet ewlenin tagħha biex tappoġġja s-soċjetà ċivili fil-Balkani tal-Punent u ttejjeb il-kapaċità tagħha li tkun imsieħba tal-gvernijiet fi triqthom lejn l-adeżjoni mal-UE.

2.3.2 Il-Grupp ta' Kuntatt tal-Balkani tal-Punent – korp intern permanenti mwaqqaf mill-KESE fl-2004 – huwa l-istrument ewlieni għall-koordinazzjoni tal-attivitajiet tal-KESE f'dan ir-rigward. Ir-rwol tal-Grupp ta' Kuntatt huwa wkoll li jissorvelja l-bidliet fis-sitwazzjoni politika, ekonomika u soċjali fil-pajjiżi tal-Balkani tal-Punent u fir-relazzjonijiet bejn l-UE u l-Balkani tal-Punent. Barra minn hekk, il-Grupp ta' Kuntatt jippromovi l-kooperazzjoni bejn il-KESE u l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili tal-Balkani tal-Punent.

3. Żviluppi politiċi fil-Kosovo

3.1 *Fatti u ċifri ewlenin dwar il-Kosovo*

3.1.1 Sa tmiem l-2011, il-Kosovo ġie rikonoxxut minn 86 Stat Membru tan-NU, inklużi 22 Stat Membru tal-UE.

3.1.2 Il-Kosovo, b'popolazzjoni ta' madwar 2 miljuni, huwa wieħed mill-ifqar pajjiżi fl-Ewropa. Il-Bank Dinji jistima li l-Prodott Domestiku Gross (PDG) *per capita* huwa ta' EUR 1 760. Skont l-aħħar data disponibbli tal-2006 huwa stmat li 45 % tal-popolazzjoni qed jgħixu taħt il-livell nazzjonali tal-faqar, filwaqt li 17 % huma estremament foqra. Għandu dijaspora kbira u waħda mill-aktar popolazzjonijiet żagħżugħa fl-Ewropa.

3.1.3 L-Albaniżi jikkostitwixxu 90 % tal-popolazzjoni, is-Serbi 6 % u l-Bożnijaċi, it-Torok, ir-Roma, l-Ashkali u l-Eġizzjani flimkien jikkostitwixxu l-4 % li jifdal mill-popolazzjoni. Il-maġġoranza Albaniża u l-minorità mhux Serba jaċċettaw lill-Istat tal-Kosovo bħala wieħed leġittimu. Il-parti l-kbira tal-komunità Serba topponi l-istatus ta' Stat tal-Kosovo. Id-distakk soċjali bejn l-Albaniżi tal-Kosovo u s-Serbi tal-Kosovo għadu sinifikanti. Is-Serbi tal-Kosovo għadhom iżommu awtonomija *de facto* b'saħħitha fil-parti tat-Tramuntana tal-pajjiż. Fil-partijiet l-oħra tal-Kosovo, jinsabu kkonċentrati fit-territorji rurali. Minbarra l-motivazzjoni politika, il-lingwa għadha kawża serja tal-iżolament tal-komunità Serba. Is-Serbi tal-Kosovo li jgħixu fit-territorji rurali jsofru minn diskriminazzjonijiet, li jaffettwaw il-ħajja ta' kuljum tagħhom, u m'għandhomx opportunitajiet ta' xogħol. L-aċċess tagħhom fuq livell indaqs mal-Albaniżi tal-Kosovo għall-amministrazzjoni u s-servizzi soċjali diversi tal-Kosovo, bħal sptar, huwa prekarju. Il-libertà tal-moviment tagħhom fit-territorju tal-Kosovo huwa limitat fil-prattika. Il-popolazzjoni Serba qed tkompli titlaq mill-Kosovo.

3.1.4 Fit-Tramuntana tal-Kosovo u fil-parti l-kbira taż-żoni b'popolazzjoni Serba, l-istituzzjonijiet paralleli fil-kura tas-saħħa, l-edukazzjoni, il-ġustizzja u s-servizzi soċjali ilhom jiffunzjonaw sa mill-1999. Huma jirċievu għajnuna mis-Serbja u fil-parti l-kbira tagħhom huma taħt il-kontroll tagħha. Parti kbira mis-Serbi tal-Kosovo għadhom jibbojkottjaw l-elezzjonijiet nazzjonali u l-kooperazzjoni mal-awtoritajiet tal-Kosovo, b'mod partikolari fit-Tramuntana. Fil-bqija tal-pajjiż, is-Serbi tal-Kosovo pparteċipaw iżjed fl-elezzjonijiet u huma rrappreżentati fl-istituzzjonijiet lokali u nazzjonali (inklużi l-gvern u l-Assemblea). Proċess ta' deċentralizzazzjoni li jipprevedi l-ħolqien ta' muniċipalitajiet ġodda li fihom il-minoritajiet etniċi jkunu jistgħu jikkostitwixxu maġġoranza b'iktar setgħat muniċipali ġie bbojkottjat fil-muniċipalitajiet b'maġġoranza Serba.

3.2 *Ir-relazzjonijiet mal-pajjiżi ġirien*

3.2.1 Mill-pajjiżi ġirien kollha, il-Kosovo għandu l-aħjar relazzjonijiet mal-Albanija. L-Albanija kienet u għadha attiva ħafna fil-ksib tar-rikonoxximenti għall-Kosovo u tipprova tinfluwenza d-deċiżjonijiet tal-gvern (lobbying) sabiex il-Kosovo jiġi inkluż fl-inizjattivi reġjonali.

3.2.2 Il-Kosovo għandu relazzjonijiet tajba wkoll ma' Dik li kienet ir-Repubblika Jugoslava tal-Maċedonja. Id-demarkazzjoni tal-fruntiera tlestiet u ġew stabbiliti relazzjonijiet diplomatiċi tajba.

3.2.3 Il-Kosovo u l-Montenegro qablu li jkomplu l-proċess ta' demarkazzjoni tal-fruntieri mal-Montenegro. Il-Montenegro kien talab li l-minorità Montenegrina tiġi rikonoxxuta b'mod kostituzzjonali fil-Kosovo qabel ma ż-żewġ pajjiżi jiskambjaw l-ambaxxaturi u titkompla d-demarkazzjoni. Il-komunità Montenegrina hija rikonoxxuta mil-Liġi dwar il-Komunitajiet u ż-żewġ pajjiżi huma mistennija li jistabbilixxu relazzjonijiet diplomatiċi fil-futur qarib.

3.2.4 Is-Serbja u l-Bosnja-Ħerzegovina huma l-uniċi pajjiżi ġirien li miegħu il-Kosovo ma għandu l-ebda relazzjonijiet politiċi formali. Ir-relazzjonijiet ekonomiċi għadhom asimetriċi għax filwaqt li s-Serbja hija l-ikbar esportatur lejn il-Kosovo, sa dan l-aħħar, il-Kosovo ma setax jesporta lejn dan il-pajjiż. L-UE qiegħda taġixxi bħala medjatur għan-negozjati tekniċi bejn Pristina u Belgrad. L-aġenda tan-negozjati mas-Serbja tinkludi l-iżblukkar tal-kummerċ mal-Kosovo, l-użu tal-ispazju tal-ajru fuq is-Serbja, it-tranżitu tal-passiġġieri b'passaporti tal-Kosovo jew vetturi b'reġistrazzjoni tal-Kosovo u l-parteċipazzjoni tal-Kosovo f'fora reġjonali. Fl-aħħar ta' Frar 2012, il-Kosovo u s-Serbja waslu għal ftehim dwar il-kooperazzjoni reġjonali u l-ġestjoni tal-qsim tal-fruntiera.

3.3 *Kwistjonijiet attwali*

3.3.1 Għad hemm tensjonijiet fir-relazzjonijiet interetniċi minħabba l-instabbiltà tal-Kosovo tat-Tramuntana u minħabba li l-minorità Serba tal-Kosovo u s-Serbja jirrifjutaw li jaċċettaw l-indipendenza tal-Kosovo u l-istituzzjonijiet ġodda tagħha. Hemm ukoll gruppi ta' Albaniżi tal-Kosovo li ma jaċċettawx is-sorveljanza internazzjonali tal-indipendenza tal-Kosovo.

3.3.2 Fl-aħħar ta' Lulju 2011, is-sitwazzjoni marret għall-agħar fil-Kosovo tat-Tramuntana meta l-Kosovo ddeċieda li jimponi embargo fuq il-prodotti Serbi bħala ritaljazzjoni għall-ibblukkar min-naħa tas-Serbja tal-prodotti mill-2008 għal raġunijiet tan-nuqqas ta' rikonoxximent tat-timbru tad-"Dwana tal-Kosovo". L-iskjerament unilaterali tal-pulizija tal-Kosovo f'żewġ punti ta' kontroll fuq il-konfini tat-Tramuntana mas-Serbja wasslu għall-vjolenza, li rriżultat fil-mewt ta' uffiċjal tal-pulizija tal-Kosovo. Il-kalma reġgħet lura bl-għajnuna tal-KFOR, il-preżenza militari mmexxija min-NATO.

3.3.3 F'Settembru 2011, il-kwistjoni tat-timbri tad-dwana ssolviet fil-kuntest tad-djalogu bejn Belgrad u Pristina bil-medjazzjoni tal-UE. L-implimentazzjoni tal-ftehim wasslet għal imblokki mifruxa sew fit-Tramuntana u seħħew ukoll xi inċidenti vjolenti. Fid-dawl tas-sitwazzjoni fit-Tramuntana tal-Kosovo, fl-aħħar ta' Settembru s-Serbja waqqfet il-parteċipazzjoni tagħha fid-djalogu bil-medjazzjoni tal-UE msemmi hawn fuq, u reġgħet ingħaqdet mal-mejda tan-negozjati biss f'Novembru 2011.

4. **Is-sitwazzjoni ekonomika fil-Kosovo**

4.1 *Il-qagħda attwali wara l-konflitt*

4.1.1 B'rata uffiċjali ta' iżjed minn 40 %, il-Kosovo għandu l-ogħla rata ta' qgħad fir-reġjun li hija ferm ogħla mill-medja tal-Unjoni Ewropea. Madankollu, din id-data għandha tiġi kkunsidrata b'kawtela bħala iktar baxxa mir-realtà, fil-kuntest tas-settur informali kbir tal-ekonomija tal-Kosovo. Ir-rata ta' qgħad hija ogħla fost in-nisa u qiegħda taffettwa b'mod partikolari l-popolazzjoni żagħżugħa. Madwar 30 000 żgħażugħ u żgħażugħa jidħlu fis-suq tax-xogħol kull sena, rata li mhix possibbli li tiġi sostnuta bit-tkabbir ekonomiku attwali. Il-faqar huwa wkoll kwistjoni kritika, b'madwar 20 % tal-popolazzjoni li qed jgħixu b'inqas minn euro kuljum.

4.1.2 L-ekonomija fil-parti l-kbira għadha tiddependi fuq ir-rimessi u l-għajnuna fil-forma ta' donazzjonijiet. L-ekonomija tal-Kosovo hija affettwata mill-inċertezzi ta' wara l-gwerra, konnessjonijiet kummerċjali li ġew interrotti u investiment insuffiċjenti fl-infrastruttura. Appoġġjat minn sforz enormi ta' emerġenza u rikostruzzjoni mmexxi minn għajnuna fil-forma ta' donazzjonijiet internazzjonali, it-tkabbir ekonomiku laħaq iż-żewġ ċifri fl-ewwel snin tas-seklu 21. Iżda dan it-tkabbir wera li mhuwiex sostenibbli minħabba defiċit kummerċjali kbir ħafna u nuqqas ta' investiment barrani dirett (IBD). L-ammont ta' investiment barrani nett fil-Kosovo sa mill-2007 naqas kontinwament minn 19 % għal 7,1 % tal-PDG. Is-settur informali huwa kbir, u l-ġbir tat-taxxi huwa fqir.

4.1.3 Minkejja li l-kriżi finanzjarja u ekonomika globali kellha impatt relattivament żgħir fuq l-ekonomija, minħabba l-integrazzjoni internazzjonali limitata tal-Kosovo, l-effetti negattivi tagħha ġew trażmessi l-iżjed permezz ta' tnaqqis fir-rimessi, l-esportazzjoni u l-IBD.

4.1.4 Fil-parti l-kbira tagħha l-ekonomija tal-Kosovo hija bbażata fuq is-settur tas-servizzi (68 %), filwaqt li oqsma oħra għandhom sehem relattivament baxx: l-industrija (20 %, u l-agrikoltura (12 %). Il-biċċa l-kbira tal-popolazzjoni tal-Kosovo jgħixu f'żoni rurali. L-attivitajiet agrikoli huma frammentati fi plottijiet żgħar li b'hekk iwasslu għal biedja ta' sussistenza fil-biċċa l-kbira ineffiċjenti. Din is-sitwazzjoni qed iżżomm lura wkoll l-iżvilupp ta' soċjetà ċivili f'saħħitha u rappreżentattiva li taħdem fuq kwistjonijiet ta' agrikoltura u żvilupp rurali.

4.1.5 Il-korruzzjoni għadha mifruxa ħafna u qed ikollha influwenza qawwija fuq il-prospetti ta' tkabbir ekonomiku tal-pajjiż. Fl-Indiċi Trasparenti tal-Perċezzjonijiet dwar il-Korruzzjoni Internazzjonali, il-Kosovo huwa kklassifikat fil-post numru 110, u huwa evalwat bħala wieħed mill-iżjed pajjiżi korrotti fl-Ewropa.

4.1.6 Il-gvern m'għandux strateġija nazzjonali għall-iżvilupp ekonomiku, li għandha titfassal b'konsultazzjoni mal-imsieħba soċjali u atturi oħra tas-soċjetà ċivili.

5. **L-istat u r-rwol attwali tal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili**

5.1 *Id-djalogu soċjali*

5.1.1 Huwa stmat li n-numru totali ta' membri tat-trade unions huwa madwar 60 000. Is-sħubija fil-unions tas-settur pubbliku hija għolja ħafna, fejn huwa stmat li 90 % tal-uffiċjali pubbliċi jagħmlu parti minn trade union ([2]). Issa li l-liġi tippermetti t-twaqqif ta' trade unions fis-settur privat, it-twaqqif tagħhom f'livell ta' intrapriża hija l-isfida ewlenija għat-trade unions fil-perjodu li ġej. L-istħarriġ jindika li 5,09 % tal-popolazzjoni jiddikjaraw l-affiljazzjoni tagħhom ma' trade union ([3]).

5.1.2 Fil-Kosovo, il-**Liġi tax-Xogħol**, li daħlet fis-seħħ f'Diċembru 2010, ġiet ikkunsidrata bħala waħda mil-liġijiet l-iżjed importanti li qatt għaddew ([4]). Saru ħafna konsultazzjonijiet dwar l-abbozz ta' din il-liġi, prinċipalment bejn l-għaqdiet ta' dawk li jħaddmu u t-trade unions, iżda wkoll bl-involviment tal-kumitat tal-assemblea speċjalizzat u l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili. Il-liġi ġiet approvata b'mod unanimu fl-aħħar sessjoni plenarja tat-tielet perjodu leġislattiv, fl-istess jum tax-xoljiment tal-assemblea minkejja oppożizzjoni ripetuta mill-gvern ikkonċernat bil-piż baġitarju għoli tagħha. It-trade unions heddew li jibbojkottjaw il-proċess ta' elezzjoni jekk il-liġi ma tiġix approvata.

([2]) Kushtrim, Shaipi (2011), *Annual Review 2010 on Labour Relations and Social Dialogue in South East Europe: Kosovo, Regional Project for Labour Relations and Social Dialogue in South East Europe,* Friedrich Ebert Stiftung, Jannar 2011.

([3]) *Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens, The CIVICUS Civil Society Index Analytical Country Report for Kosovo,* Kosovar Civil Society Foundation (KCSF), Marzu 2011.

([4]) Il-Liġi tax-Xogħol: l-implimentazzjoni tagħha fl-ewwel sitt xhur, is-Sommarju ta' Politika tal-GAP, l-Istitut għall-Istudji Avvanzati GAP, Settembru 2011.

5.1.3 Il-**Kunsill Ekonomiku u Soċjali tal-Kosovo** (KES) twaqqaf fl-2009. Sa mit-twaqqif tiegħu l-attività tiegħu ġiet imfixkla mill-oppożizzjoni tal-Kamra tal-Kummerċ tal-Kosovo u l-Union tat-Trade Unions Indipendenti tal-Kosovo (BSPK) għall-parteċipazzjoni ta' organizzazzjonijiet oħra ta' min iħaddem (Alleanza tan-Negozju tal-Kosovo) u t-trade unions (Konfederazzjoni tad-Trade Unions Ħielsa tal-Kosovo – KSLK). Minkejja n-nuqqas ta' ftehim intern, il-KES xorta waħda kellu l-laqgħat regolari tiegħu.

5.1.4 Il-Kumitat Ekonomiku u Soċjali tal-Kosovo m'għandux il-kapaċità u r-riżorsi biex jopera b'mod effettiv.

5.1.5 **L-Imsieħba Soċjali m'għandhomx rwol importanti fil-Proċess ta' Integrazzjoni Ewropea u l-Proċess ta' Żvilupp Ekonomiku.** Il-gvern tal-Kosovo għandu joħloq bażi legali adegwata sabiex iżid ir-rwol u r-rappreżentanza tal-imsieħba soċjali fil-proċessi msemmija hawn fuq.

5.1.6 Il-Ministeru tax-Xogħol bħalissa qed jiffinanzja l-proġetti tal-imsieħba soċjali iżda ma nħoloq l-ebda kriterju u regola ta' proċedura.

5.2 *Id-djalogu ċivili*

5.2.1 L-oriġini tas-soċjetà ċivili fil-Kosovo jmorru lura għall-aħħar tas-snin tmenin u l-bidu tas-snin disgħin, wara l-waqgħa tal-Komuniżmu fl-Ewropa Ċentrali u tal-Lvant. Minħabba s-sitwazzjoni speċifika ħafna fil-Kosovo f'dak iż-żmien, is-soċjetà ċivili żviluppat lilha nnifisha bħala parti importanti minn sistema parallela sħiħa u reżistenza ċivili għar-reġim Serb. L-għajnuna umanitarja u l-ħarsien tad-drittijiet tal-bniedem, kif ukoll il-movimenti ċiviċi b'appoġġ wiesa' mis-soċjetà kienu l-oqsma ewlenin tal-attivitajiet tas-soċjetà ċivili. Wara l-bojkott tal-istituzzjonijiet Serbi min-naħa tal-popolazzjoni Albaniża kollha fil-Kosovo u n-nuqqas ta' servizzi soċjali u tas-saħħa, is-soċjetà ċivili stabbiliet lilha nnifisha bħala l-fornitur ewlieni tas-servizzi ([5]).

5.2.2 Wara l-gwerra, is-soċjetà ċivili malajr adattat lilha nnifisha sabiex tissodisfa l-ħtiġijiet il-ġodda, bħall-għajnuna ta' emerġenza u r-rikostruzzjoni, jew ir-rikonċiljazzjoni bejn il-gruppi etniċi. Fil-kuntest ta' appoġġ finanzjarju u tekniku fuq skala kbira mid-donaturi internazzjonali, in-numru ta' organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili (Civil Society Organisations – CSO) żdied b'mod sostanzjali. Bħalissa, madankollu, minn iżjed minn 6 000 NGO irreġistrata fl-2010, huwa stmat li inqas minn 10 % għadhom attivi jew parzjalment attivi ([6]).

5.2.3 Bħalissa, s-CSO fil-Kosovo qed jiffaċċjaw sfidi simili għal pajjiżi oħra fir-reġjun ([7]) billi l-biċċa kbira tas-settur għadha tiddependi fuq il-finanzjament internazzjonali (huwa stmat li iktar minn 70 % tar-riżorsi tas-CSO jiġu minn donaturi barranin). Għadaqstant, is-CSO saru mmexxija iktar mid-donaturi u jirreaġixxu inqas għall-bżonnijiet tal-komunità filwaqt li s-sostenibbiltà tagħhom hija dubjuża f'kuntest ta' nuqqas ta' fondi internazzjonali għas-soċjetà ċivili fil-futur. Minflok, is-CSO qed jiffaċċjaw problema ta' leġittimità billi r-rabta tagħhom mal-kostitwenzi tagħhom iddgħajfet.

5.2.4 Ħafna donaturi bdew jirtiraw mill-Kosovo u l-ammont globali ta' fondi disponibbli għas-soċjetà ċivili qed jonqos. Id-dominanza ta' appoġġ ibbażat fuq proġetti fuq perjodu qasir meta mqabbla mal-appoġġ istituzzjonali fuq perjodu twil ifisser li huwa diffiċli ħafna li jintlaħaq il-kompitu ta' sostenibbiltà tar-riżorsi finanzjarji u umani tas-CSO ([8]).

5.2.5 F'Diċembru 2011, il-Kummissjoni Ewropea ħadet impenn li jintlaħaq ftehim dwar il-parteċipazzjoni tal-Kosovo fil-programmi tal-UE, mingħajr ħsara għall-pożizzjonijiet tal-Istati Membri fir-rigward tal-istatus tiegħu. F'dan ir-rigward, kemm il-KE kif ukoll il-Gvern tal-Kosovo għandhom jiżguraw li l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili jkunu involuti fl-iżvilupp u fl-implimentazzjoni ta' proġetti speċifiċi.

5.2.6 Il-problemi minħabba r-rikonoxximent internazzjonali tal-Kosovo għandhom impatt dirett fuq ir-rabtiet internazzjonali tas-soċjetà ċivili tal-Kosovo. Numru ta' netwerks internazzjonali u bbażati fl-UE ma jaċċettawx membri mill-Kosovo. Minkejja dawn l-ostakli, is-soċjetà ċivili tal-Kosovo hija rrappreżentata fi pjattaformi u forums reġjonali u Ewropej differenti u tgawdi minn esponiment internazzjonali ogħla minn dik ta' kwalunkwe settur ieħor tal-pajjiż. Il-parteċipazzjoni tal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili tal-Kosovo fi programmi reġjonali għandha tiġi faċilitata.

5.2.7 Il-Kostituzzjoni tal-2008 tħares il-libertà tal-espressjoni u tal-istampa, b'eċċezzjonijiet għad-diskorsi li jipprovokaw ostilità etnika. Is-soċjetà ċivili ġeneralment tikkunsidra lilha nnifisha bħala ħielsa li tikkritika l-gvern, u ftit CSO jirrappurtaw restrizzjonijiet illeġittimi jew attakki min-naħa tal-gvern lokali jew ċentrali. Minkejja dan, jeżistu rapporti ta' mezzi tax-xandir qrib il-gvern li jintużaw kontra l-inizjattivi tas-soċjetà ċivili u individwi li jikkritikaw il-gvern. Minkejja li fil-Kosovo hemm varjetà wiesgħa ta' mezzi tal-istampa u elettroniċi, il-ġurnaliżmu investigattiv huwa rari minħabba l-biża' ta' kastig bi tpattija. Id-dipendenza finanzjarja tal-mezzi tax-xandir fuq ir-reklami tal-gvern tqajjem dubji dwar l-indipendenza editorjali tagħhom.

([5]) Governanza Aħjar għal Impatt Aħjar. *A Call for Citizens, The CIVICUS Civil Society Index Analytical Country Report for Kosovo*, Kosovar Civil Society Foundation (KCSF), Marzu 2011.

([6]) Governanza Aħjar għal Impatt Aħjar. *A Call for Citizens, The CIVICUS Civil Society Index Analytical Country Report for Kosovo*, Kosovar Civil Society Foundation (KCSF), Marzu 2011.

([7]) *The 2010 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia*, United States Agency for International Development (USAID).

([8]) *Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens, The CIVICUS Civil Society Index Analytical Country Report for Kosovo*, Kosovar Civil Society Foundation (KCSF), Marzu 2011.

5.2.8 Il-**liġi fundamentali dwar l-NGOs** tippermetti proċedura ta' reġistrazzjoni malajr u faċli u tiżgura l-prinċipji ewlenin għat-twaqqif, l-operat u x-xoljiment tal-NGOs. Il-qafas legali komplementari għas-soċjetà ċivili huwa kkunsidrat bħala wieħed li mhuwiex sodisfaċenti: l-organizzazzjonijiet ta' benefiċċju pubbliku għandhom benefiċċji limitati ħafna, jeżistu ftit eżenzjonijiet minn taxxi għad-donaturi potenzjali u l-proċessi ta' djalogu ċivili għadhom ma ġewx ifformalizzati. Hemm bżonn liġijiet dwar it-taxxa fuq il-valur miżjud (VAT), id-dwana, it-taxxa fuq id-dħul korporattiv u t-taxxa fuq id-dħul personali sabiex jiġu speċifikati l-benefiċċji fiskali għall-NGOs bi Status ta' Benefiċċju Pubbliku. Il-filantropija lokali għadha fil-fażi tal-bidu tagħha. Hemm bżonn tibdil fil-kultura korporattiva sabiex l-għotjiet filantropiċi jkollhom impatt ġenwin. Hemm ħtieġa kbira għal ambjent li joħloq possibbiltajiet għas-sostenibbiltà finanzjarja tal-NGOs – li jippermetti lill-NGOs jaċċedu għal fondi pubbliċi permezz ta' leġislazzjoni dwar l-isponsorship, it-taxxa fuq id-dħul korporattiv, u t-taxxa fuq id-dħul personali.

5.2.9 Il-kooperazzjoni mas-soċjetà ċivili għandha t-tendenza li tkun limitata għal parir dwar l-inizjattivi leġislattivi, filwaqt li t-tentattivi tas-CSO sabiex isolvu l-problemi relatati mat-trasparenza u l-korruzzjoni jirnexxu inqas. L-aċċess għal informazzjoni għadu jikkostitwixxi ostaklu għall-kooperazzjoni bejn l-NGOs u l-gvern, prinċipalment minħabba infurzar dgħajjef tal-Liġi dwar l-Aċċess għad-Dokumenti Pubbliċi.

5.2.10 **Mhuwiex qed iseħħ djalogu formali bejn is-soċjetà ċivili u l-gvern**. Il-Kummissjoni Ewropea għandha tappoġġja lill-gvern tal-Kosovo sabiex toħloq strutturi formali għall-kooperazzjoni mas-soċjetà ċivili. L-awtoritajiet pubbliċi għandhom jistabbilixxu mekkaniżmi u korpi regolari għal konsultazzjoni mas-soċjetà ċivili u għandhom jinħatru u jitħarrġu uffiċjali pubbliċi sabiex iservu bħala kuntatti ta' kollegament mas-CSO.

5.2.11 Wara sforzi min-naħa tal-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili, il-gvern beda jfassal l-*Istrateġija għal kooperazzjoni bejn il-gvern u s-soċjetà ċivili*. Dan il-proċess jinsab fl-istadju bikri tiegħu u huwa kkoordinat mill-Pjattaforma CiviKos, netwerk tas-soċjetà ċivili.

5.2.12 Ma jeżisti l-ebda mekkaniżmu speċifiku sabiex il-gvern jagħmel kuntratti mas-soċjetà ċivili u l-ebda qafas legali li jirregola l-għażla għall-ftit għotjiet tal-gvern li jingħataw lill-NGOs, li qed jingħataw fuq preferenzi pjuttost personali. Il-Kummissjoni Ewropea għandha tipprovdi assistenza teknika lill-gvern tal-Kosovo għall-ħolqien ta' mekkaniżmi bħal dawn.

5.2.13 Mingħajr dispożizzjonijiet regolatorji ċari li jipprovdu inċentivi għall-voluntiera, huwa estremament diffiċli għall-NGOs li jattiraw individwi jew gruppi għall-volontarjat. Il-mudelli Ewropej ta' leġislazzjoni fil-qasam tal-volontarjat jistgħu jiġu rrakkomandati lill-gvern tal-Kosovo.

5.2.14 Fil-qasam tal-ħarsien ambjentali, il-kooperazzjoni bejn il-gvern u s-soċjetà ċivili għandha tissaħħaħ u s-CSO għandhom jiġu kkonsultati u involuti b'mod strutturat fit-tfassil tal-politika u d-dibattiti pubbliċi.

6. L-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili fil-Kosovo u l-IPA

6.1 *Aċċess għall-fondi tal-IPA*

6.1.1 Bejn l-1998 u l-2009, l-għajnuna tal-KE lill-Kosovo laħqet total ta' iżjed minn EUR 2,3 biljun, inkluż il-finanzjament tal-missjoni EULEX, l-RSUE u l-Uffiċċju Ċivili Internazzjonali. L-imsieħba ewlenin tal-kooperazzjoni bilaterali tal-Kummissjoni Ewropea kienu l-Ġermanja, l-Isvizzera, in-Norveġja, l-Isvezja (Sida), il-Pajjiżi l-Baxxi, ir-Renju Unit (DFID) u l-USAID.

6.1.2 Skont id-Dokument Multiannwali tal-Ippjanar Indikattiv għall-2009-2011, li ġie adottat mill-Kummissjoni Ewropea fl-2009, ġew identifikati erba' kwistjonijiet trasversali ewlenin li għandhom jiġu indirizzati fil-Kosovo: **is-soċjetà ċivili**, l-ambjent, l-opportunitajiet indaqs u l-governanza tajba. Il-finanzjament tal-IPA qed isegwi 3 linji prinċipjali: l-appoġġ għall-kisba ta' kriterji politiċi, kriterji ekonomiċi u standards Ewropej.

6.1.3 Bħala l-aktar donatur li għandu influwenza f'termini tal-ammont ta' għajnuna u l-kategoriji ta' finanzjament tagħha, l-UE għandha l-potenzjal li tiddetermina l-enfasi tal-aġendi u l-assistenza li jippromovu d-demokrazija. Dan ifisser ukoll li l-effettività tal-intervent tal-Kummissjoni hija xprun kruċjali ta' kif l-għajnuna internazzjonali fil-Kosovo hija meqjusa u leġittimizzata.

6.1.4 Skont il-kriterji politiċi, il-finanzjament tal-IPA jappoġġja t-titjib tal-kapaċità amministrattiva u l-bini ta' istituzzjonijiet fil-Kosovo, l-istat tad-dritt u l-ġlieda kontra l-korruzzjoni u l-kriminalità organizzata, il-promozzjoni tad-drittijiet tal-bniedem u l-ħarsien tal-minoritajiet Serbi u minoritajiet oħra, u jikkontribwixxi għall-konsolidazzjoni tas-soċjetà ċivili u l-mezzi tax-xandir pubbliċi permezz tas-semplifikazzjoni tal-kwistjonijiet tas-soċjetà ċivili fil-programmi kollha. **Għall-perjodu 2009-2011, 2 sa 5 % tal-għajnuna totali lill-Kosovo ġiet allokata għall-appoġġ tas-soċjetà ċivili.**

6.1.5 Minkejja li l-finanzjament tal-Unjoni Ewropea lis-soċjetà ċivili baqa' dejjem jiżdied, proċeduri ta' applikazzjoni burokratiċi u kumplessi u ammonti minimi ta' għotjiet relattivament għoljin jeskludu l-parti l-kbira tal-organizzazzjonijiet milli jibbenefikaw minn dawn il-fondi. L-istess kundizzjonijiet wessgħu d-differenza bejn is-CSO l-kbar u dawk żgħar. Il-lingwa u t-teknikalità tal-applikazzjonijiet għadhom ostakoli għall-aċċess tas-CSO komunitarji u dawk ta' livell lokali għall-finanzjament tal-UE.

6.1.6 Il-finanzjament tal-KE disponibbli għas-soċjetà ċivili huwa mmirat iktar lejn l-attivitajiet li jippromovu d-demokrazija u l-istat tad-dritt, u inqas lejn dawk li jippromovu l-iżvilupp soċjoekonomiku.

6.1.7 Taħt l-assistenza tal-IPA, m'hemm l-ebda inizjattivi min-naħa tal-imsieħba soċjali appoġġjati u lanqas programmi mmirati li jippermettulhom isaħħu l-kapaċitajiet tagħhom.

6.1.8 Għad hemm tħassib dwar il-kapaċità limitata tal-awtoritajiet tal-Kosovo li jassorbu l-fondi tal-IPA. Il-gvern għandu jinvolvi lis-CSO fid-definizzjoni tal-prijoritajiet għall-assistenza tal-IPA.

6.1.9 Meta jitqies li djalogu strutturat bejn is-CSOu l-gvern huwa nieqes fil-Kosovo, il-KESE jilqa' l-pjani tal-Kummissjoni Ewropea għall-finanzjament ta' proġetti fl-2012 li ser iwaqqfu netwerks ta' CSO bil-għan li jiffaċilitaw id-djalogu mal-awtoritajiet.

6.1.10 Il-KESE jirrakkomanda li s-sejħiet għal proposti taħt l-IPA jiġu ppjanati b'mod li jkunu jistgħu jiġu evitati l-lakuni fil-finanzjament.

Brussell, 28 ta' Marzu 2012.

Il-President
tal-Kumitat Ekonomiku u Soċjali Ewropew
Staffan NILSSON